

Igor Gavrić, MA
doktorand Pravnog fakulteta Univerziteta u Kragujevcu

SUBJEKTI UGOVORA O DOŽIVOTNOM IZDRŽAVANJU*

SAŽETAK: Naslednopravna pitanja bila su predmet interesovanja ljudi od najstarijih vremena. Život čoveka se gasi, ali imovina iza njega ostaje. Ugovor o doživotnom izdržavanju i pored svoje kompleksnosti, budući da predstavlja mešavinu naslednopravnih, obligacionopravnih i porodičnopravnih odnosa, koji se javljaju kod zaključenja i dejstva ovog ugovora, najčešće je zaključivan ugovor naslednog prava. Kao takav, on je veoma pogodan za različite vrste zloupotrebe prava i izigravanja zakona. S druge strane, ova činjenica je nesumnjivo povezana i sa odnosima koji nastaju između subjekata, kao i sa njihovim namerama i nastojanjima koja dolaze do izražaja prilikom zaključenja ugovora. Cilj ovog rada je da se prezentuju mogući učesnici u zaključenju i realizaciji ugovora o doživotnom izdržavanju. Autor polazi od hipoteze da su upravo subjekti zaključenja ugovora i njihovi međusobni odnosi najvažniji činioci koji utiču na činjenicu da li je reč o ugovoru o doživotnom izdržavanju u pravom smislu ili o nekim njegovim fiktivnim i manipulativnim oblicima.

Ključne reči: ugovor o doživotnom izdržavanju, subjekti, pravno lice, maloletnik, porodica, supružnici

I. UVOD

Težište ovog rada je na savremenim problemima koji se tiču lica koja se mogu pojaviti u svojstvu subjekata zaključenja ugovora o doživotnom izdržavanju i njihovih međusobnih odnosa. U tom smislu, treba odgovoriti na pitanja

---

* Rad primljen 19. 2. 2014. godine.

da li se u teoriji može izvršiti razvrstavanje određenih kategorija lica koja se pojavljuju u ulozi subjekata na osnovu njihovih osobnosti, da li je pojava zlo-upotrebe i izigravanja ovog ugovora povezana sa određenim kategorijama lica u svojstvu subjekata, da li je opravdano posmatranje u takvom smeru, a zatim i da li je opravdano da se određenim subjektima dopušta da zaključuju ovakav ugovor s obzirom na obavezu zakonskog izdržavanja koja je uspostavljena između njih. Posebno interesovanje, u cilju sagledavanja predočenih pitanja, moramo posvetiti slučajevima *in concreto* koje nam pruža dosadašnja sudska praksa, te stoga Bilteni i literatura sa sudskim odlukama svakako moraju biti jedan od izvora našeg saznanja.

Određen doprinos ovom radu će se ogledati kroz istraživački rad autora, koji je izvršen u Osnovnom sudu u Pančevu, kao i u Centru za socijalni rad „Solidarnost” Pančevo. Ovakav istraživački rad bi trebalo da pokaže koliki je broj zaključenih ugovora o doživotnom izdržavanju, a s obzirom na vrste lica koja se pojavljuju u svojstvu subjekata u vremenskom periodu od tri poslednje godine.

II. POJAM I KLASIFIKACIJA SUBJEKATA KOD UGOVORA O DOŽIVOTNOM IZDRŽAVANJU

Ugovor o doživotnom izdržavanju je pravni institut čija je zakonska definicija sadržana u čl. 194. Zakona o nasleđivanju:

„Ugovorom o doživotnom izdržavanju obavezuje se primalac izdržavanja da se posle njegove smrti na davaoca izdržavanja prenese svojina tačno određenih stvari ili kakva druga prava, a davalac izdržavanja se obavezuje da ga, kao naknadu za to, izdržava i da se brine o njemu do kraja njegovog života i da ga posle smrti sahrani.”¹

Subjekti u pravu su fizička i pravna lica koja poseduju pravnu sposobnost. Pravna sposobnost predstavlja mogućnost subjekata da budu nosioci prava i obaveza. Subjekti zaključenja ugovora su ona fizička i pravna lica koja stupaju u određene ugovorne odnose, stiču određena prava i obaveze ili je taj ugovorni odnos sa njima u uzročno-posledičnoj vezi. Subjekti ugovora o doživotnom izdržavanju su *davalac izdržavanja*, *primalac izdržavanja*, a kada je doživotno izdržavanje ugovoreno u korist trećeg lica, moguće je da se javi u svojstvu subjekta i *korisnik izdržavanja*.² Poznato nam je da se u pravu ne mogu zaključivati ugovori čije bi odredbe bile na štetu nekog trećeg lica, koje nije jedna od

---

¹ Zakon o nasleđivanju (*Službeni glasnik RS*, br. 46/1995 i 101/2003 – odluka USRS), čl. 194. st. 1.

² Nada Stojanović, *Pravne posledice ugovora o doživotnom izdržavanju*, master rad odbranjen na Pravnom fakultetu u Beogradu, Beograd, 2012, 13.

ugovornih strana. Takvi ugovori bili bi apsolutno ništavi. Međutim, dopušteno je zaključivati ugovore u korist trećeg lica. Kod ugovora o doživotnom izdržavanju to je situacija kada se davalac izdržavanja (*promitent*) obaveže svom saugovaraču (*stipulantu*) da će do kraja života izdržavati neko treće lice (*beneficijara*).³ Onaj koji otuđuje svoju imovinu, po pravilu je primalac izdržavanja, ali kao što se da videti, to ne mora uvek biti tako. To treće lice nije saugovornik i ne učestvuje ni na koji način u zaključenju tog ugovora. Za treće lice (korisnika, *beneficijara*) karakteristično je: da nije ugovorna strana i da može biti poslovno nesposobno lice, pa čak i zametak.⁴ Relevantna tačka u ovoj situaciji jeste momenat zaključenja ugovora, pošto u tom trenutku treće lice stiče pravo na izdržavanje. Razumljivo je da treće lice nije u obavezi da prihvati izdržavanje, jer se niko ne može prisiliti da primi neku korist, ukoliko to ne želi. Budući da naš Zakon o nasljeđivanju ne sadrži odredbe o zaključenju ugovora o doživotnom izdržavanju u korist trećih lica, ukoliko je reč o dopuštenom pravnom poslu, primeniće se odredbe Zakona o obligacionim odnosima.⁵ Na osnovu izloženog, možemo zaključiti da je pojam subjekata širi od pojma ugovornih strana, budući da pored saugovarača ovaj pojam obuhvata i treća lica koja nisu učesnici u potpisivanju ugovora.

Ukoliko bismo želeli da izvršimo razvrstavanje subjekata u smislu lica koja se mogu javiti kao jedna ili druga ugovorna strana, a na osnovu poznatih kriterijuma do kojih smo došli posmatrajući dosadašnju praksu zaključivanja ugovora, mogli bismo istaći da se lica mogu klasifikovati u pojedine grupacije, naravno bez strogog uopštavanja. Na ovom mestu ćemo samo prikazati podelu, dok ćemo naknadna pojašnjenja specifičnosti ovih subjekata obrazlagati u narednim odeljcima.

Na osnovu *vrste lica*, koja se pojavljuju u svojstvu subjekata, sve subjekte zaključenja ugovora možemo razvrstati u smislu *fizičkih* i *pravnih lica*. U ulozi primaoca izdržavanja ne može se pojaviti pravno lice.

Prema kriterijumu *poslovne sposobnosti* mogli bismo imati podelu lica, u svojstvu subjekata, na *poslovno sposobna*, *ograničeno poslovno sposobna* i na *poslovno nesposobna lica*. U ovom smislu posebno treba obratiti pažnju na maloletnike kao subjekte zaključenja ugovora. Ove posebne slučajeve, uslove, svrhe i opravdanost situacija u kojima se ovakva lica pojavljuju kao subjekti ugovora o doživotnom izdržavanju razmatraćemo u posebnom delu ovog rada.

---

³ Oliver B. Antić, Zoran M. Balinovac, *Komentar Zakona o nasljeđivanju*, Nomos, Beograd, 1996, 506.

⁴ Više o ovome videti: Milan Počuča, *Ugovor o doživotnom izdržavanju*, Pravni fakultet za privredu i pravosuđe Univerziteta Privredna akademija, Novi Sad, 2011, 59 i dalje.

⁵ Zakon o obligacionim odnosima (*Službeni list SFRJ* br. 29/1978, 39/1985, 45/1989 – odluka USJ i 57/1989, *Službeni list SRJ* br. 31/1993, *Službeni list SCG* br. 1/2003 – Ustavna povelja), čl. 149. i 152.

Ukoliko bismo kao kriterijum podele uzeli *rodbinske odnose* između subjekata, mogli bismo ih klasifikovati kao subjekte *sa rodbinskim vezama* i *ostale subjekte među kojima ne postoji nikakav srodnički odnos*. Poseban osvrt u smislu subjekata ugovora o doživotnom izdržavanju između kojih postoje rodbinski odnosi treba napraviti kada se u ulozi davaoca i primaoca doživotnog izdržavanja pojave članovi porodice, odnosno supružnici.

Kada za kriterijum podele uzmemo *broj lica* koja se mogu javiti kako na strani primaoca, tako i na strani davaoca izdržavanja, subjekte bismo mogli klasifikovati kao *pojedinačne* i *solidarne*. U ulozi davaoca i primaoca izdržavanja najčešće se javljaju pojedinačna lica. Međutim, kao davaoci doživotnog izdržavanja mogu se pojaviti i više lica zajedno. Ukoliko ništa nije posebno ugovoreno u smislu pojedinačnih davanja ili činjenja svakog od njih, oni će za svoje obaveze odgovarati solidarno primaocu izdržavanja, budući da je obaveza izdržavanja nedeljiva. Više lica na strani davaoca izdržavanja pojavljuju se u slučaju kada supružnici zaključe ovaj ugovor sa primaocem izdržavanja. Ovakva imovina, koja je stečena ugovorom o doživotnom izdržavanju od strane supružnika koji su zajednički učestvovali u izdržavanju, predstavlja njihovu zajedničku imovinu.⁶ Ovo se metodom analogije može primeniti i na članove uže porodice. U ovom smislu, više lica na strani davaoca izdržavanja postoje i u situaciji kada naslednici umrlog davaoca produže ugovorni odnos sa primaocem, odnosno nastave sa izvršenjem ugovora.⁷ S druge strane, imamo i situacije kada se na strani primaoca izdržavanja pojavi više lica. Najčešće se u praksi to događa kada se supružnici zajedno jave kao primaoci izdržavanja.⁸

---

⁶ „Ugovor o doživotnom izdržavanju je teretan ugovor kojim se imovina stiće kao naknada za učinjene usluge različitih oblika pomaganja i izdržavanja primaoca izdržavanja. Stoga, ukoliko su se oba bračna druga u izvršenju obaveze izdržavanja prema primaocu izdržavanja ponašali kao jedna ugovorna strana i angažovali se u svim poslovima savesno prema drugom saugovaraču, a solidarno u međusobnom odnosu bračnih drugova koji dele sve obaveze domaćinstva, pa i ovu prema trećem licu preuzetu ugovorom, onda je opravdano da se takva uzajamna solidarnost u izvršavanju obaveza vrednuje kroz njihov jednak doprinos u sticanju imovine kao rezultat njihovog zajedničkog rada, nezavisno ko je od njih, zbog posebnog odnosa sa primaocem izdržavanja sa njim zaključio ugovor i bez obzira na njihov pojedinačni doprinos u sticanju preostalih dobara zajedničke imovine” (iz presude Okružnog suda u Beogradu Gž. 2576/03 od 30. 06. 2003. godine) u: Jasmina Roskić, *Nasledno pravo (zakon, sudska praksa, obrasci i registar pojmov)*, Poslovni biro, Beograd, 2007, 108 i 109.

⁷ Nevenka Subotić-Konstantinović, *Ugovor o doživotnom izdržavanju*, doktorska disertacija odbranjena na Pravnom fakultetu u Beogradu, Beograd, 1964, 42.

⁸ Vanja Petrović, *Ugovor o doživotnom izdržavanju*, Godišnjak Pravnog fakulteta u Istočnom Sarajevu, br. 1/2010, Pravni fakultet Univerziteta u Istočnom Sarajevu, 295.

III. PRAVNO LICE KAO SUBJEKT UGOVORA O DOŽIVOTNOM IZDRŽAVANJU

Napomenuli smo da se u svojstvu subjekata ugovora o doživotnom izdržavanju mogu pojaviti fizička i pravna lica. Kada su u pitanju fizička lica onda, uz izvesne izuzetke, nemamo baš puno odstupanja od opšte definicije da se kao davalac i primalac izdržavanja može pojaviti svako fizičko lice. Pojedina odstupanja se ogledaju u smislu da davalac izdržavanja mora biti poslovno sposobno lice. Zakonski zastupnik poslovno nesposobnog lica ne može u njegovo ime zaključiti ugovor o doživotnom izdržavanju u kome bi to lice bilo davalac izdržavanja.⁹ Što se tiče primaoca izdržavanja naš Zakon o nasljeđivanju ne propisuje posebne uslove koje bi lice moralo ispuniti kako bi moglo zaključiti ovakav ugovor. To nas upućuje da mogućnosti fizičkog lica za zaključenjem ugovora o doživotnom izdržavanju u svojstvu primaoca izdržavanja potražimo u pravilima građanskog prava.¹⁰ Da bi mogao lično zaključiti ugovor o doživotnom izdržavanju, primalac mora imati potpunu poslovnu sposobnost, dok za lica lišena poslovne sposobnosti ugovore zaključuju njihovi staraoci, na način koji je određen propisima pozitivnog prava. Takođe, ugovor o doživotnom izdržavanju ne proizvodi pravno dejstvo, ako je u momentu njegovog zaključenja primalac izdržavanja bio ograničeno poslovno sposoban i na takvom stanovištu je i sudska praksa.¹¹

Ono što je prevashodni predmet našeg istraživanja u ovom odeljku jesu pitanja može li se pravno lice pojaviti u svojstvu subjekta ugovora o doživotnom izdržavanju i ukoliko je to moguće da li se u tom slučaju narušava institut *intuitu personae*. Prilikom klasifikacije lica koja se mogu pojaviti u svojstvu subjekata već smo napomenuli da se u ulozi primaoca izdržavanja ne može pojaviti pravno lice. Ovo se može opravdati s obzirom na ciljeve, osobenosti i pravne karakteristike ugovora o doživotnom izdržavanju, pošto bi se svaki drukčiji zaključak protivio rezonima pravničke logike. Izdržavanje se ogleda kroz ciljeve olakšavanja života i podmirenja životnih potreba fizičkih lica, te se bez ovih lica ne može zamisliti ovakav pravni posao. U suprotnom bi se ovi ciljevi u potpunosti izgubili, budući da pravna lica obično prevazilaze i ekonomsku moć, ali i životni vek pojedinaca.

Pravna lica predstavljaju „veštačku ličnost” sačinjenu od ljudi i imovine sa pravima i obavezama, a izraženu u formi organizacije ili preduzeća, odno-

⁹ Oliver Antić, *Nasledno pravo*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2013, 3 53.

¹⁰ Nevenka Subotić-Konstantinović, *op. cit.*, 29.

¹¹ Više o ovome videti: Presuda Vrhovnog suda Srbije, Rev. 745/07 od 22. marta 2007. godine u: Oliver B. Antić, Dejan B. Đurđević, *Priručnik za nasledno pravo*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2011, 297 i 298.

sno privrednog društva. Na osnovu ovog, i napred rečenog, možemo zaključiti da se pravno lice može naći samo u svojstvu davaoca izdržavanja. Početkom srednjeg veka pojavljuju se određene kategorije pravnih lica u ulozi davaoca izdržavanja.¹² Generalno posmatrano, Zakon dozvoljava svakom pravnom licu da bude davalac izdržavanja. Međutim, Zakon o nasleđivanju Republike Srbije u svom čl. 196. uvodi jedno ograničenje kada su u pitanju određena lica koja mogu da zaključe ugovor o doživotnom izdržavanju: „Ništav je ugovor u kome je davalac izdržavanja fizičko ili pravno lice koje se u okviru svog zanimanja, odnosno delatnosti i stara o primaocu izdržavanja (medicinsko osoblje, bolnice, različite agencije i slično), ako prethodno za ugovor nije dobijena saglasnost nadležnog organa starateljstva.”¹³ Kao što možemo videti, ova odredba nam ne kazuje mnogo kada su u pitanju pravna lica na koja treba da obratimo pažnju. Odredba ostavlja dilemu da li sva pravna lica mogu imati ovakvu stranačku ulogu ili je takvu mogućnost Zakon striktno rezervisao za specifične oblike ovakvih lica. Ako se njome želelo rezervisati pravo na zaključenje ugovora o doživotnom izdržavanju samo za određene kategorije pravnih lica, onda je to trebalo učiniti jasnijom formulacijom. Primera radi, jasnije bi bilo da se ovom odredbom kazalo da davanje izdržavanja ne sme biti suprotno onoj delatnosti koju vrši pravno lice.¹⁴ S druge strane, Zakon ne navodi decidno o kojim je kategorijama pravnih lica reč, odnosno koja bismo pravna lica ovde mogli ubrojati. Zakon pominje, pored medicinskog osoblja koje se svakako odnosi na fizička lica, još i bolnice, različite agencije i slično, kao pravna lica. Ovakvo ograničenje je uspostavljeno Zakonom upravo zbog različitih zloupotreba koje su se dešavale u praksi. Možemo samo zamisliti šta se dešava kada se starije i onemoćalo lice, koje nema bliže srodnike, nađe u situaciji da dospe u bolnicu ili sličnu ustanovu koja se brine o starijim licima. Loša ekonomska situacija u Srbiji, kriza, težnja za brzim dolaskom do imovine, kao i pohlepa određenih krugova ljudi koji se nalaze na položajima u bolnicama i sličnim ustanovama, svakako jeste uticala na to da se nemoćne osobe lako ubede da im je „najbolja” prilika da se o njima staraju upravo oni. Lica koja rade u takvoj ustanovi su u neposrednoj mogućnosti da iskoriste ili bolje reći zloupotrebe situaciju u kojoj se nalaze lica o kojima se staraju. A ugovor o doživotnom izdržavanju, upravo zbog svojih osobnosti, samo je sredstvo da se zacrtani cilj od strane takvih ustanova zaista i ostvari. Ovdje nije reč samo o bolnicama, već Zakon pominje i različite agencije i slične ustanove. I zaista, devedesetih godina prošlog veka se dešavalo da stariji ljudi, koji su bili bez redovnih mesečnih primanja i

---

¹² „U srednjovekovnim dokumentima nalaze se podaci o posebnim gradskim zavodima za davanje doživotnog izdržavanja.” Vidi: Nevenka Subotić-Konstatinović *op. cit.*, 40.

¹³ Zakon o nasleđivanju (*Službeni glasnik RS*, br. 46/1995 i 101/2003 – odluka USRS), čl. 196.

¹⁴ Oliver B. Antić, Zoran M. Balinovac, *op. cit.*, 507.

u odsustvu staranja od strane najbližih srodnika, ali sa vrednom nepokretnom imovinom, često budu prinuđeni da sklope ugovor o doživotnom izdržavanju sa nekom od različitih agencija ili ustanova. A takve situacije zasigurno otvaraju put za različite mahinacije.¹⁵ Međutim, to nije bilo karakteristično samo za poslednju deceniju prošlog veka, slične zloupotrebe i danas postoje. Upravo iz razloga da se zloupotrebama stane na put, Zakon o nasljeđivanju donosi ovakvu odredbu sadržanu u čl. 196. Po uzoru na Zakon o nasljeđivanju Republike Srbije i Zakon o obligacionim odnosima Crne Gore, ali i Zakon o nasljeđivanju Republike Srpske donose isto ograničenje.¹⁶ U smislu ovog člana, da bi njime obuhvaćena pravna i fizička lica zaključila ugovor o doživotnom izdržavanju, potrebno je da prethodno dobiju dozvolu nadležnog organa starateljstva. U suprotnom bi tako zaključen ugovor bio apsolutno ništav.¹⁷ Takva dozvola se izdaje u formi rešenja, protiv koga je dozvoljena posebna žalba nadležnom ministarstvu. S druge strane, usled nedostatka takve dozvole, sudija ne bi mogao zainteresovanim ugovornim stranama overiti ovakav ugovor.¹⁸ U svakom pojedinačnom slučaju organ starateljstva vrši procenu kako u ugovoru navedenih, tako i svih ostalih mogućih obaveza iz ugovora, pre davanja bili kakve saglasnosti.¹⁹

Ono što bismo mogli uputiti kao kritiku pomenute odredbe Zakona jeste činjenica da se navode samo neke kategorije pravnih lica. Zakon navodi, više kao primer, da su to u pitanju bolnice, a zatim i različite agencije. Kad je reč o agencijama ovde se stvaraju posebne nedoumice. Jasno nam je da se ovde misli prevashodno na gerontološke centre, kojih je u Srbiji sve više, domove za lica sa invaliditetom, domove za smeštaj mentalno obolelih, domove zdravlja, centre za socijalni rad, različita prihvatilišta i slično. Međutim, ovde je, s

---

¹⁵ List *Dnevni telegraf* je objavljivao oglas beogradske agencije „BDB AGENT” koja je javno nudila doživotno izdržavanje koje je podrazumevalo „davanje mesečnih iznosa – apanaže, pomoć u kući, periodične nabavke, obezbeđenje lekarske i druge nege, kao i sve ostalo što ugovorne strane ugovorom preciziraju”, a u „zameni za vlasništvo stana ili neke druge nepokretnosti”, vidi: Milenko Ubavić, *Ugovor o doživotnom izdržavanju sa sudskom praksom (355 sudskih odluka) i primerima ugovornih isprava*, MST Gajić, Beograd, 1999, 42 i dalje.

¹⁶ Vidi: Zakon o obligacionim odnosima (*Službeni list Crne Gore*, br. 47/2008 i 04/2011), čl. 1077. i Zakon o nasljeđivanju (*Službeni glasnik Republike Srpske*, br. 1/2009), čl. 144.

¹⁷ Oliver Antić, *op. cit.*, 356.

¹⁸ Grujić Nenad, *Davalac izdržavanja kod ugovora o doživotnom izdržavanju*, Pravni zapisi, br. 2/2010, Pravni fakultet Univerziteta Union, 508.

¹⁹ „Posebno je njegova uloga od značaja za slučaj kada primalac ostaje da živi van ustanove koja preuzima ulogu davaoca. Za takav slučaj pravno lice bi moralo u okviru sredstava kojima raspolaže da predvidi posebna za pomenute i slične namene. Nužno je odrediti i organizaciono obezbediti i način celodnevne brige o primaocu, posebno ako živi i dalje sam.” Vidi: Dušica Palačković, *Pravno lice kao subjekt ugovora o doživotnom izdržavanju*, Udruženje za građansko procesno i arbitražno pravo, Pravni fakultet Univerziteta u Nišu, Niš, 1997, 8.

druge strane, dozvoljeno zaključenje ovakvih ugovora kada su u pitanju pravna lica koja se u okviru svog zanimanja ne bave staranjem i brigom za davaoce izdržavanja. To je omogućilo da se u ulozi subjekta kao davaoca izdržavanja često nađu različite agencije za promet nekretninama, advokatske kancelarije, ortačka društva, agencije za vršenje knjigovodstvenih usluga i slično. Takvih slučajeva ugovaranja je bilo u praksi. A kao što smo videli, samim tim i prilika za različite zloupotrebe i mahinacije. Međutim, ovde svakako ostaje otvoreno pitanje koja još pravna lica treba ovde uvrstiti, shodno čl. 196. Zakon o tome ništa decidno ne navodi. Mogli bismo istaći da bi Zakon ipak trebalo, zbog pravne sigurnosti, taksativno navesti sistemom enumeracije o kojim pravnim licima je u odredbi reč.

S obzirom da je u pitanju *intuitu personae* ugovor, odnosno ugovor koji se zaključuje s obzirom na lična svojstva ugovornih strana, samo po sebi nam se nameće pitanje da li se ovaj institut urušava kada su u pitanju ugovori o doživotnom izdržavanju koji se zaključuju između pravnog lica, u svojstvu davaoca izdržavanja, i fizičkog, kao primaoca izdržavanja. Pojedini autori smatraju da on gubi ovo svojstvo kad ga, nakon dobijene saglasnosti nadležnog organa starateljstva, zaključuju agencije, bolnice i slično.²⁰ Međutim, da bismo uspešno odgovorili na ovo pitanje morali bismo detaljnije da se pozabavimo osobenostima datog pravnog lica, njegovom strukturom i karakteristikama. Pre svega, potrebno je istaći da se, kao što je već rečeno, u ulozi primaoca izdržavanja pojavljuju lica koja se veoma često ne mogu starati o sebi, pa čak ni kada su u pitanju najobičnije svakodnevne potrebe. Ovde se pored redovnih stvari, koje podrazumevaju staranje i brigu o primaocu izdržavanja, kao što su obezbeđivanje stanovanja, hrane, odeće, obuće, odgovarajuće nege, troškova lečenja i slično, vremenom pojavljuje ili od samog zaključenja ugovora postoji osećaj bliskosti i povezanosti sa davaocem izdržavanja. Naravno da takav odnos neće postojati u slučajevima u kojima se kao davalac izdržavanja pojavljuje pravno lice poput agencije, čiji je prevashodni cilj ispunjavanje ugovorom predviđenih obaveza, skrivajući se pritom iza profesionalizma u svom radu. Naročito je to očito ukoliko između njih nije ugovorena zajednica života. Međutim, ne bismo sa sigurnošću mogli tvrditi da se takav odnos između ugovornih strana ne bi mogao stvoriti kod nekih privatnih bolnica, specijalizovanih za brigu o starijim osobama ili, primera radi, kod nekih manjih gerontoloških centara. Ukoliko pođemo od pretpostavke da takve klinike ili centri imaju manji broj stalno zaposlenih lica koja će imati maksimalan pristup starijim osobama i uz to je reč o zajednici života, mogli bismo zaključiti da se takav odnos može stvoriti. Tu pretpostavku potkrepljuje činjenica da i kada je reč o fizičkim licima, kao

---

²⁰ Vidi: Ilija Babić, *Nasledno pravo*, Fakultet za evropske pravno-političke studije Univerziteta Singidunum, Novi Sad, 2012, 223.

subjektima zaključenja ugovora, taj odnos može izostati, što potvrđuju zahtevi za raskidom ugovora kod srodnika usled poremećenih odnosa. S druge strane, mi uvek polazimo od pretpostavke da se, kad su u pitanju fizička lica, ovakvi ugovori zaključuju između srodnika, gde se neminovno podrazumeva ugovor *intuitu personae*. Iako su ovakvi ugovori najčešći, brojni su i oni koji nisu sklopljeni između srodnika, pa se i odnos postojanja instituta *intuitu personae* kod ovakvih ugovora može dovesti u pitanje.

IV. MALOLETNIK KAO SUBJEKT ZAKLJUČENJA UGOVORA O DOŽIVOTNOM IZDRŽAVANJU

Zakon o nasleđivanju ne sadrži odredbe o tome kakvi uslovi treba da budu ispunjeni na strani davaoca i primaoca izdržavanja da bi mogao biti zaključen ugovor o doživotnom izdržavanju. Ovde je od važnosti pitanje da li za sposobnosti zaključivanja ugovora važe opšti propisi, koji inače važe za zaključivanje ugovora uopšte, ili treba da važe i neka posebna pravila. Nema sumnje da ugovarači treba da budu poslovno sposobni da bi mogli da zaključuju ugovor o doživotnom izdržavanju, iako Zakon o nasleđivanju ne sadrži izričitu odredbu o tome.²¹ Davalac izdržavanja mora biti poslovno sposobno lice. Zakonski zastupnik poslovno nesposobnog lica ne može u njegovo ime zaključiti ugovor o doživotnom izdržavanju u kome bi to lice bilo davalac izdržavanja, a ovaj ugovor ne može zaključiti ni punomoćnik lica koje želi da bude davalac izdržavanja.²² S druge strane, primalac izdržavanja može biti poslovno nesposobno lice, ali je u tom slučaju potrebno učešće zakonskog zastupnika i odobrenje organa starateljstva.

Na ovom mestu ćemo se baviti pitanjima maloletnika kao subjekta ugovora o doživotnom izdržavanju. Pre svega treba objasniti pojam maloletnika sa stanovišta građanskog prava. Maloletnik je pojam koji se različito određuje u pojedinim zemljama. U većini zemalja, pojam maloletnika određuje se limitiranjem starosne granice, pri čemu su godine života osnovno merilo. U ovom smislu, važna nam je klasifikacija maloletnika na osnovu poslovne sposobnosti koju vrši Porodični zakon Republike Srbije. Ovaj Zakon u čl. 64. koji se odnosi na poslovnu sposobnost deteta ističe:

„Dete koje nije navršilo 14. godinu života (mlađi maloletnik) može preduzimati pravne poslove kojima pribavlja isključivo prava, pravne poslove kojima ne stiče ni prava ni obaveze i pravne poslove malog značaja. Dete koje je

²¹ Поп-Георгиев Димитар, *Дојоворити за доживотна издршка*, Преглед, бр. 5–6/1958, Скопје, 15.

²² Više o ovome videti: Oliver Antić, *op. cit.*, 353.

navršilo 14. godinu života (stariji maloletnik) može preduzimati, pored pravnih poslova iz st. 1. ovog člana, i sve ostale pravne poslove uz prethodnu ili naknadnu saglasnost roditelja, odnosno saglasnost organa starateljstva za pravne poslove iz čl. 193. st. 3. ovog zakona. Dete koje je navršilo 15. godinu života može preduzimati pravne poslove kojima upravlja i raspolaže svojom zaradom ili imovinom koju je steklo sopstvenim radom.”²³

S obzirom na ovu zakonsku odredbu, nas interesuju mogućnosti zaključivanja ugovora o doživotnom izdržavanju kada se u ulozi subjekta pojave maloletnici. U našoj pravnoj teoriji uglavnom vlada stanovište da potreba za zaključivanjem ovog ugovora od strane maloletnika kao primaoca izdržavanja ne postoji.²⁴ Maloletnike su po Zakonu²⁵ dužni da izdržavaju roditelji, odnosno srodnici ili ustanova ukoliko nemaju roditelja. Sredstva za njihovo izdržavanje može da obezbeđuje i država, ukoliko roditelji ili srodnici nisu u stanju da obezbede njihovo izdržavanje. Pored ovog, i postojeći raznovrsni pravni instrumenti za zbrinjavanje maloletnika čine da je ugovor o doživotnom izdržavanju nepotreban kada su u pitanju maloletna lica. Pojedini autori smatraju da uprkos cilju i suštini ovog ugovora, koji nalažu da se kao primaoci doživotnog izdržavanja obično pojavljuju starija i za rad nesposobna lica, svrha ugovora će biti ispunjena i ako se kao izdržavani pojavi mlađe za rad nesposobno lice ili lice lišeno poslovne sposobnosti.²⁶ U stranim pravima postoje različita shvatanja o tome mogu li maloletnici biti primaoci izdržavanja iz ugovora o doživotnom izdržavanju. Tako zakonici pojedinih švajcarskih kantona predviđaju da ni maloletnici, ali ni staraoci u njihovo ime, ne mogu zaključivati ugovore o doživotnom izdržavanju, ni sa odobrenjem organa starateljstva.²⁷ Nasuprot tome, prema stavu nemačke teorije i prakse moguće je zaključiti ugovor u kome se maloletno lice pojavljuje u svojstvu primaoca.²⁸

S druge strane, interesantnije je pitanje da li se maloletnik može pojaviti u ulozi davaoca izdržavanja. Postoje shvatanja da, s obzirom na prirodu obaveze koja se nameće davaocu izdržavanja na osnovu ugovora, a to je lična obaveza

---

²³ Porodični zakon (*Službeni glasnik RS*, br. 18/2005 i 72/2011 – dr. zakon), čl. 64. st. 1, 2. i 3.

²⁴ Vidi: Nevenka Subotić-Konstantinović, *op. cit.*, 37.; Milenko Ubavić, *op. cit.*, 20.

²⁵ Porodični zakon (*Službeni glasnik RS*, br. 18/2005 i 72/2011 – dr. zakon), čl. 154.

²⁶ „Nema smetnji da i maloletnik bez roditelja takav ugovor zaključi. Međutim, organ starateljstva bi trebalo da proceni da li bi mu više odgovaralo da se zaključi ugovor o porodičnom smeštaju dece, ukoliko za to postoji socijalna potreba. Naravno, na odluku će uticati i činjenica da li je maloletnik konačno potpuno nesposoban za rad ili samostalni život, kao i nepostojanje lica koja su dužna da ga po zakonu izdržavaju, a maloletnik ima pogodne imovine i izdržavalac ispunjava sve potrebne uslove.” Vidi: Stojan Mihajlović, *Zajednica života zasnovana ugovorom o doživotnom izdržavanju*, doktorska disertacija odbranjena na Pravnom fakultetu u Beogradu, Zre-njanin, 1965, 170 i 171.

²⁷ Alfred Clausen, *Der Verpfundungsvertrag*, Diss. Juris Freiburg, Basel 1908, p. 15.

²⁸ Više o ovome videti: Nevenka Subotić-Konstantinović, *op. cit.*, 38.

koju je on dužan trajno da ispunjava duži vremenski period kao i na to da se ne radi o raspolaganju imovinom, staralac maloletnog ili poslovno nesposobnog lica ne bi mogao da zaključi ugovor o doživotnom izdržavanju za svog štićenika kao davaoca izdržavanja, te se tako ove kategorije subjekata ne mogu pojaviti u svojstvu davaoca. Nasuprot tome, postoje mišljenja da davalac izdržavanja može biti maloletno lice, ali sa odobrenjem organa starateljstva.²⁹ Ukoliko bi ugovor o doživotnom izdržavanju u svojstvu davaoca izdržavanja zaključio maloletnik pod starateljstvom, ali bez saglasnosti organa starateljstva, takav ugovor bi bio ništav. Ipak, tako zaključen ugovor, pod određenim uslovima, može konvalidirati na dva načina: ili naknadnim odobrenjem organa starateljstva ili daljim izvršavanjem i prihvatanjem ugovora nakon punoletstva od strane ovog maloletnika koji je zaključio takav ugovor.³⁰ Nema nikakvih smetnji da roditelj kao zakonski zastupnik svog maloletnog deteta, zaključi ugovor o doživotnom izdržavanju u ime i za račun svog deteta. Na takvom stanovištu je i naša sudska praksa.³¹

Bitno je napomenuti da postoji zakonski osnov da maloletnik zaključi ugovor o doživotnom izdržavanju i bez učešća roditelja, kao i bez odobrenja organa starateljstva. Videli smo da Porodični zakon u čl. 64. st. 3. propisuje da dete koje je navršilo 15. godinu života može preduzimati pravne poslove kojima upravlja i raspolaže svojom zaradom ili imovinom koju je steklo sopstvenim radom. To praktično znači da s obzirom da izdržavalac preuzima ličnu obavezu da saugovarača ili treće lica do kraja njegovog života izdržava, on neminovno mora posedovati i određena svojstva. Ovde se pre svega misli da maloletnik treba da je sposoban za rad, kako bi mogao obezbediti potrebna sredstva za život. Ukoliko bi kod sklapanja ugovora maloletnik bio potpuno nesposoban, radilo bi se o poklonu imovine, što bi, svakako, izazivalo sumnju u pravu nameru ugovornih strana i otvaralo put ka izigravanju zakona. Pošto obaveze davaoca izdržavanja traže određenu radnu sposobnost i zrelost, one se približavaju ugovoru o radu. Kako maloletnik koji je mlađi od 15 godina života ne može da zaključi ugovor o radu,³² analogno tome ne bi mogao samostalno ni sklopiti ugovor o doživotnom izdržavanju u svojstvu davaoca izdržavanja. Po navršenoj 15. godini života, on bi mogao da preuzme obavezu doživotnog izdržavanja samo ukoliko u konkretnom slučaju ona ne bi bila teža od uslova

²⁹ Milenko Ubavić, *op. cit.*, 20.; Milan Počuča, *op. cit.*, 50.

³⁰ Više o ovome videti: Odluka Vrhovnog suda Hrvatske, Rev. 2358/1981, u: Milan Počuča, *op. cit.*, 52.

³¹ „Pravno je valjan ugovor o doživotnom izdržavanju koji je u ime i za račun maloletnog davaoca izdržavanja zaključen u zakonom propisanoj formi (pročitano, protumačeno i overeno od strane sudije) od strane roditelja.” (iz presude Vrhovnog suda Srbije Rev. 2791/05, od 9. februara 2006), u: Oliver B. Antić, Dejan B. Đurđević, *op. cit.*, 263 i 264.

³² Zakon o radu (*Službeni glasnik RS*, br.24/2005, 61/2005, 54/2009 i 32/2013), čl. 24. st. 1.

pod kojima maloletnik može zaključiti ugovor o radu i od izvršavanja tako preuzetih obaveza u vezi sa radom.³³

Prema Ustavu punoletstvo nastupa sa navršenih 18 godina života³⁴ kada se, po pravilu, stiče i potpuna poslovna sposobnost. Od pravila da se potpuna poslovna sposobnost stiče punoletstvom postoje određena odstupanja. Maloletno lice može da stekne potpunu poslovnu sposobnost i pre punoletstva ukoliko dođe do emancipacije. Emancipacija³⁵ je način sticanja potpune poslovne sposobnosti pre punoletstva i način prestanka roditeljskog prava. Porodični zakon predviđa emancipaciju ukoliko je maloletnik, pošto je dobio dozvolu za stupanje u brak, zaključio brak i u slučaju sudske emancipacije, odnosno kada sud donese odluku o sticanju poslovne sposobnosti ukoliko je maloletnik postao roditelj.³⁶ U tom slučaju bi takvo lice moglo zaključiti i ugovor o doživotnom izdržavanju bez posebne procedure i dobijanja saglasnosti.³⁷

V. ZAKLJUČENJE UGOVORA O DOŽIVOTNOM IZDRŽAVANJU IZMEĐU ČLANOVA PORODICE

Najveći broj ugovora o doživotnom izdržavanju su upravo oni koji se zaključuju između srodnika. Kako je ovde reč o ugovoru *intuitu personae* ovakav podatak uopšte nije neočekivan, budući da između srodnika upravo i postoje bliske veze i odnosi. Međutim, nama se na ovom mestu čini da je od posebnog interesa da odgovorimo na pitanje da li ugovor o doživotnom izdržavanju može da se zaključi između srodnika i lica koja imaju zakonsku obavezu izdržavanja. Ovo pitanje se ne postavlja kao sporno kada je reč o ugovorima koji se zaključuju između srodnika koji nisu uslovljeni zakonskom obavezom izdržavanja. Sporne situacije se pojavljuju u slučajevima kada ovakav ugovor zaključuju srodnici između kojih postoji obaveza izdržavanja na osnovu zakona.³⁸

³³ Stojan Mihajlović, *Zajednica života zasnovana ugovorom o doživotnom izdržavanju*, doktorska disertacija odbranjena na Pravnom fakultetu u Beogradu, Zrenjanin, 1965, 169.

³⁴ Ustav Republike Srbije (*Službeni glasnik RS*, br. 98/2006), čl. 37. st. 2.

³⁵ „Oslobađanje od očinske vlasti je emancipacija („izlaženje iz ruke” – *e manu*)... kako je vreme prolazilo, bila je sve veća privilegija, jer je omogućavalo učešće u privrednom životu i sticanje imovine”, vidi: Obrad Stanojević, *Rimsko pravo*, Službeni list SFRJ, Beograd, 1989, 130.

³⁶ Porodični zakon (*Službeni glasnik RS*, br. 18/2005 i 72/2011 – dr. zakon), čl. 84. st. 1. t. 2.

³⁷ „Може да се постави прашањето, дали еманципираните лица што не наполниле 18 години се способни да склучат договор за доживотна издршка. На ова прашање треба да се одговори потврдно затоа што еманципираните лица, без оглед на нивната возраст, се наполно деловно способни.” Vidi: Димитар Поп-Георгиев, *Дојоворой за доживојина издршка*, *Прејлед*, бр. 5–6/58, Скопје, 16.

³⁸ Vidi: Porodični zakon (*Službeni glasnik RS*, br. 18/2005 i 72/2011–dr. zakon), članovi 154–159.

U ovom smislu, posebno interesovanje dobija zaključivanje ugovora o doživotnom izdržavanju između članova porodice. Naš Porodični zakon, kao i prethodni Zakon o braku i porodičnim odnosima, ne definiše porodicu. U literaturi Porodičnog prava je veoma teško definisati porodicu, kao što je delikatno definisati neke osnovne pojmove kao što su život, čovek, sloboda, istina, pravda...³⁹ Ipak, među pojedinim definicijama porodice izabraćemo onu koja se najbolje uklapa u problem našeg istraživanja, a to je definicija koju je dala prof. dr Ljiljana Đurović: „Porodica jeste krug srodnika koji imaju međusobna prava i dužnosti utvrđene zakonom.”⁴⁰ Ukoliko pođemo od ove definicije, kao i od zakonske obaveze izdržavanja između članova porodice, onda s pravom možemo postaviti pitanje u čemu je svrha zaključenja ugovora o doživotnom izdržavanju između ovakvih lica. S druge strane, u našoj pravnoj teoriji,⁴¹ a takođe i u praksi naših sudova, nije bila sporna mogućnost zaključenja ugovora u kome se kao davalac pojavljuje lice koje ima zakonsku obavezu izdržavanja prema primaocu izdržavanja.⁴² Moramo istaći da ovakav stav može da dovede do ozbiljnih zloupotreba prava i izigravanja zakona. Problemi se pojavljuju kada postoji više lica koja su istovremeno dužna da na osnovu zakona izdržavaju primaoca, a onda on zaključi ugovor o doživotnom izdržavanju samo sa jednim od njih. Zloupotreba se očigledno može javiti u smislu činjenice da je ugovor o doživotnom izdržavanju teretan, pravni posao *inter vivos*, te imovina obuhvaćena ovakvim ugovorom ne ulazi u zaostavštinu primaoca izdržavanja. Time će ostali naslednici biti isključeni iz nasleđa. Navešćemo jedan primer iz prakse: samohrani otac ima troje odrasle dece, od kojih nijedno ne živi sa njim u zajednici, sva deca ga povremeno obilaze, staraju se i brinu o njemu, ali ipak, pred kraj života, on sa jednim detetom, koje više favorizuje i voli, zaključi ugovor o doživotnom izdržavanju, te ostalu decu potpuno isključi iz nasleđstva. Dokazivanje na sudu od strane, u ovom našem primeru, oštećenih svelo bi se na *probatio diabolica*, imajući u vidu da je reč o ugovoru *intuitu personae*, a da se, u konkretnoj situaciji, tiče ličnih i porodičnih odnosa. Ovakvih slučajeva je bilo i još uvek ima u praksi. Upravo zbog toga je u Nacrtu Zakona o nasleđivanju postojala odredba koja, na žalost, nije našla mesto i u samom Zakonu, jer se smatralo da je u praksi teško ostvariva. Ova odredba je glasila: „Ništav je ugovor o doživotnom izdržavanju

³⁹ Jonathan Herring, *Family law*, Second edition, Oxford University 2004., p. 1.

⁴⁰ Ljiljana Đurović, *Porodično pravo*, Naučna knjiga, Beograd, 1988, 4.

⁴¹ Oliver B. Antić, Zoran M. Balinovac, *op. cit.*, 507; Nevenka Subotić-Konstantinović, *op. cit.*, 39.

⁴² „Nije nevaljan ugovor o doživotnom izdržavanju zaključen između dijeteta kao davaoca i roditelja kao primaoca izdržavanja” (Vrhovni sud Bosne i Hercegovine Gž. 1217/67 od 4. februara 1969. godine); „Zakonska obaveza izdržavanja između strana ugovornica kod ugovora o doživotnom izdržavanju nije smetnja za zaključenje takvog ugovora...” (Vrhovni sud Srbije GZZ br. 1390/82), u: Milenko Ubavić, *op. cit.*, 61–63.

u kome se kao davalac izdržavanja javlja lice koje je po zakonu dužno izdržavati primaoca, ako pre zaključenja ugovora nisu saslušani ostali koji imaju zakonsku obavezu izdržavanja.”⁴³ Izostankom ovakve odredbe, teret ispitivanja je prevaljen na sudije, koji će morati uzimati u obzir sve relevantne okolnosti koje mogu ukazivati na postojanje zloupotrebe u svakom konkretnom slučaju, što je ne samo veoma složeno, već i praktično nemoguće.

Predmet žustrih i suprotstavljenih diskusija u pravnoj teoriji, ali od izuzetne važnosti i za rešavanje u praksi, svakako je posebno zanimljivo pitanje ***ima li mesta zaključenju ugovora o doživotnom izdržavanju između supružnika***. Suprotstavljena shvatanja teoretičara pokazuju da je ovo najspornije od svih do sada postavljenih pitanja. Ovakva shvatanja proizilaze uzimajući u obzir prirodu braka, postojanje zakonske obaveze izdržavanja između supružnika, posebnog imovinskog režima u braku, kao i moguće zloupotrebe kod zaključenja ugovora sa ovakvim njegovim subjektima. Zakon o nasleđivanju ne sadrži odredbu koja bi rešavala spornu situaciju. Upravo neki autori to i smatraju, između ostalog, razlogom njegove nedopuštenosti.⁴⁴ Najveći broj autora, protivnika zaključenja ovakvog ugovora, ističu njegovu nedopuštenost usled razloga postojanja zakonske obaveze izdržavanja između supružnika.⁴⁵ U tom smislu profesor Andrija Gams kaže: „Nedozvoljen je i ništav ugovor o doživotnom izdržavanju između bračnih drugova, prvo zbog toga što su bračni drugovi inače dužni da se međusobno pomažu i izdržavaju...a drugo što aleatorni karakter tog ugovora može da stvara nezdrave odnose među njima”.⁴⁶ Suprotno stanovište, koje se pojavljuje nešto kasnije, ogleda se u shvatanju da ne postoje smetnje za zaključenje ugovora o doživotnom izdržavanju između supružnika, jer nije protivan zakonu, niti suprotan prirodni braka.⁴⁷ Nepostojanje izričite odredbe u samom Zakonu, koja bi zabranjivala ili dopuštala ugovor o doživotnom izdr-

---

⁴³ Oliver B. Antić, Zoran M. Balinovac, *op. cit.*, 507.

⁴⁴ „Zakon o nasleđivanju ga ne predviđa; supružnici su dužni, po zakonu, da se izdržavaju; remeti se imovinski režim bračnih drugova koji je imperativno regulisan i zato što bi takav ugovor imao karakter ugovora o nasleđivanju”, vidi: Boris Vizner, *Građansko pravo u teoriji i praksi*, Autor Osijek, Osijek, 1967, 125.

⁴⁵ „Pošto je takva sadržina ugovora inkompatibilna sa dužnostima koje se u braku nameću, posebno sa dužnošću bračnih drugova da se uzajamno pomažu, takav ugovor se ne bi mogao smatrati dozvoljenim.” Vidi: Nevenka Subotić-Konstantinović, *op. cit.*, 35. i 36; „Znači da su takvi ugovori među bračnim drugovima suvišni, kada je imućni bračni drug i onako po zakonu obavezan drugom bračnom drugu na davanje uzdržavanja uz postojanje zakonskih pretpostavaka.” Vidi: Josip Hekman, *O pravnom karakteru ugovora o doživotnom izdržavanju*, Jugoslovenska advokatura, br. 3–4/1956, Savez advokatskih komora Jugoslavije, 20.

⁴⁶ Andrija Gams, *Bračno i porodično imovinsko pravo*, Naučna knjiga, Beograd, 1966, 80.

⁴⁷ „Izdržavanje se daje pored, a ne umesto zakonskog izdržavanja.” Vidi: Zoran Ponjavić, *Porodično pravo*, Pravni fakultet u Kragujevcu, Kragujevac 2007, 373; „Bračni drugovi mogu sklopiti sve ugovore koji su pravno dozvoljeni... Oni mogu sklapati međusobno i ugovor o doživotnom izdržavanju.” Vidi: Vojislav Bakić, *Porodično pravo*, Savremena administracija, Beograd

žavanju između supružnika, videla se kao mogućnost za sklapanje ovog ugovora.⁴⁸ I sudska praksa nam je u početku pružala oprečne stavove kada je u pitanju ovaj sporni odnos. Međutim, u sudskoj praksi je ipak preovladao stav da je ovakav ugovor dopušten.⁴⁹

Mišljenja smo da, kada je reč o ugovorima o doživotnom izdržavanju koji zaključuju supružnici, posebno moramo biti oprezni zbog eventualnih zloupotreba i izigravanja zakona. Na sudovima ostaje da utvrđuju prave interese supružnika, kako bi uvideli zbog čega supružnici u konkretnoj situaciji sklapaju ovakav ugovor. To nije nimalo lak niti jednostavan posao prevaljen na sudstvo.

VI. ZAKLJUČENJE UGOVORA O DOŽIVOTNOM IZDRŽAVANJU U GRADU PANČEVU U PERIODU OD 2011. DO 2013. GODINE

Nakon izvršenog istraživanja u arhivi Osnovnog suda u Pančevu, kao i obavljenih razgovora sa sudijama, koji u vanparničnom postupku sastavljaju i overavaju ugovore o doživotnom izdržavanju, došli smo do značajnih podataka koji su vezani za našu temu. Cilj ovog istraživanja je dolazak do statističkih podataka o broju zaključenih ugovora o doživotnom izdržavanju u periodu od 2011. do 2013. godine i saznanja o procentualnom učešću lica, koja se pojavljuju u svojstvu subjekata zaključenja, u odnosu na ukupan broj zaključenih ugovora (videti Tabelu br. 1). Ovom prilikom je u istraživanju korišćen instrument intervjuisanja i analiza sadržaja.

Ukupan broj ugovora koji je zaključen i overen u Osnovnom sudu u Pančevu za period od početka 2011. do kraja 2013. godine iznosi 804. To praktično znači da je godišnje u proseku zaključeno 268 ugovora, što ne predstavlja izrazito veliki broj, ukoliko uzmemo u obzir značaj ovog ugovora i broj stanovnika na teritoriji Pančeva.

Ono što je opravdalo naša očekivanja jeste činjenica da je najveći broj ugovora o doživotnom izdržavanju zaključen između srodnika, što ne predstavlja neki poseban i neočekivan podatak kada se uzme u obzir da se radi o ugovoru *intuitu personae*. Od ukupnog broja zaključenih ugovora, broj ugovora zaključenih između subjekata koji su povezani rodbinskim odnosima zauzima oko 70 %. Od ovog procenta jedna petina ili 20 % čine ugovori koji su zaključeni između

---

1980., 167; „...time na izvestan način i brak učvršćuju”, vidi: Borislav T. Blagojević, Oliver B. Antić, *Nasledno pravo*, Nomos, Beograd, 1991, 387.

⁴⁸ Više: Rajko Sudžum, *Bračni imovinski režim u pravu Jugoslavije*, doktorska disertacija odbranjena na Pravnom fakultetu u Beogradu, Beograd, 1979, 319 i dalje.

⁴⁹ Vidi: Odluka Vrhovnog suda Srbije Gž. 4849/88, u: *Bilten Okružnog suda u Beogradu*, br. 31–32/1989.

supružnika, što čini oko jednu sedminu od ukupnog broja ugovora. Praksa stvorena u ovom Osnovnom sudu, jeste zaključenje ovog ugovora između supružnika koji nemaju decu, odnosno naslednike u prvom naslednom redu, a usled toga da bi se zaštitili od nasleđivanja pobočnih srodnika. Takvi supružnici uglavnom zaključuju dva ugovora, gde se pojavljuju u ulozi davaoca i u ulozi primaoca izdržavanja istovremeno. Manji broj je onih ugovora koji se zaključuju između supružnika koji imaju potomke iz prethodnih brakova. Kako saznajemo, takvi ugovori su pod „lupom” sudija i tu se obraća posebna pažnja, budući da se njima izuzimaju naslednici (najčešće su to deca iz prethodnog braka) iz prava na nužni deo. Takvi se ugovori, prema rečima sudije koja radi u parničnom postupku, najčešće osporavaju nakon smrti primaoca izdržavanja.

Broj ugovora koji se zaključuju između lica koja nisu povezana srodstvom iznosi oko 30 % od ukupnog broja zaključenih ugovora. Najveći broj ovakvih ugovora su oni koje zaključuje jedan ili čak i oba supružnika u ulozi primaoca izdržavanja, uprkos što imaju naslednike prvog naslednog reda (sinove i ćerke). Prema rečima sudija, to je iz razloga što roditelj(i) žele na ovaj način da ih kazne zbog nedovoljnog staranja.

Maloletnik, kao davalac izdržavanja, se pojavljuje u svega 4 do 5 % od ukupnog broja ugovora. Maloletnici se, uglavnom, javljaju u onim situacijama gde se kao primaoci izdržavanja pojavljuju njihovi preci, odnosno dede i babe po očevoj ili majčinoj liniji. U istraživanju smo naišli na jedan karakterističan ugovor u kome se pojavljuje maloletnik, kao reprezent iza preminulih roditelja, dok se u ulozi primaoca izdržavanja pojavljuju njegovi deda i baba po očevoj liniji. Ovim ugovorom iz nasledstva su bile isključene maloletnikove dve tetke po ocu. Kako saznajemo u razgovoru sa sudijama, za razliku od ustaljene sudske prakse gde je dovoljna saglasnost roditelja kod zaključenja ugovora u kome se kao davalac izdržavanja pojavljuje maloletnik, praksa Osnovnog suda u Pančevu je da se obavezno zatraži saglasnost Centra za socijalni rad, kao organa starateljstva, da bi se ugovor uopšte zaključio. To je iz razloga pravne sigurnosti. Na takvu informaciju nailazimo i u Centru za socijalni rad „Solidarnost” Pančevo, koji potvrđuju ovakvu praksu Suda.

Interesantan je podatak da nemamo nijedan zaključen ugovor o doživotnom izdržavanju gde se u svojstvu davaoca izdržavanja pojavljuje pravno lice.

Tabela 1.– Rezultati na istraživanom uzorku u periodu od 2011. do 2013. godine u Osnovnom sudu u Pančevu, o procentu zaključenih ugovora s obzirom na lica koja se pojavljuju kao subjekti zaključenja

Srodnici	Supružnici	Lica van srodstva	Maloletnik	Pravno lice
70 %	14 %	30 %	4–5 %	0 %

VI. ZAKLJUČAK

Ugovor o doživotnom izdržavanju, kao što se da videti, predstavlja vrlo zanimljiv, ali i složen pravni posao, u kome se pojavljuju propisi naslednog, obligacionog i porodičnog prava. Uprkos tome, on se danas veoma često pojavljuje u pravnom prometu. Njegov značaj možemo uvideti i kroz viševekovnu tradiciju, budući da se održao još od vremena ranog srednjeg veka. Interesi koje je zadovoljavao ovaj pravni institut su se, doduše, menjali, ali to je pokazatelj sposobnosti ovog ugovora da se prilagođava interesima i prilikama trenutnog vremena i potrebama društva.

Pored svojih dobrih strana, ovaj ugovor ima i svojih nedostataka. Oni su očigledni pošto ugovor može poslužiti kao sredstvo izigravanja zakonskih propisa i zaključenja simulovanih ugovora. Nedostaci kod ovog ugovora se ogledaju kroz isključenje zakonskih naslednika iz prava na nužni deo i kroz lošu transparentnost u pogledu njegovog zaključenja. Posledice ovakvih zloupotreba mogu biti ozbiljne, jer se njime često obuhvata celokupna imovina primaoca izdržavanja. Najbitniji segment u ovom smislu jesu subjekti zaključenja ugovora, kao i njihovi ciljevi i težnje koje se pokušavaju njime ostvariti. Stoga se mora proniknuti u pravu nameru subjekata, da bi se utvrdilo šta oni žele njime postići. Budući da Zakon to ne reguliše, teret takvog posla je prevaljen na sudije, koje će morati u svakoj konkretnoj situaciji ustanoviti o čemu je reč, na taj način što će uzimati u obzir sve relevantne okolnosti slučaja.

EXCLUSIVE DEALING CONTRACTS AS A FORM OF ABUSE OF DOMINANT POSITION

Igor Gavric, graduate lawyer – master

Ph. D. student at the Faculty of Law, University in Kragujevac
Major in Civil Law

S u m m a r y

The inheritance issues have been interesting for people since the ancient times. A man will die but his property will stay. The life care contract, although it is very complex, since it is a mixture of inheritance, contractual and family relations, which appear at the conclusion and effectiveness of this contract, is the most often concluded contract in the inheritance law. As such, it is very suitable for misuse and breaking the law. On the other hand, this fact is beyond any doubt related to the relationships that are created between the parties, as well as with their intents and efforts that are present at the conclusion of the contract. The goal of this paper is to present possible parties to the conclusion and realization of the life care contract. The author starts with the hypothesis that the parties and their mutual relations are the most important factors that influence the fact whether the contract is really life care contract or its fictive or manipulative form.

Keywords: life care contract, parties, legal entity, juvenile, family, spouses